

ШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

*Марас
Шевченко*

*Т*АЙДАМАКИ

Харків
«Фоліо»
2013

ГАЙДАМАКИ¹

Все йде, все минає — і краю немає,
Куди ж воно ділось? Відкіля взялось?
І дурень, і мудрий нічого не знає.
Живе... умирає... Одно зацвіло,
А друге зав'яло, навіки зав'яло...
І листя пожовкле вітри рознесли.
А сонечко встане, як перше вставало,
І зорі червоні, як перше пили,
Попливуть і потім, і ти, білолиций,
По синьому небу вийдеш погулять,
Вийдеш подивиться в жолобок², криницю
І в море безкрає і будеш сіять,
Як над Вавилоном³, над його садами⁴,
І над тим, що буде з нашими синами;
Ти вічний без краю!.. Люблю розмовлять,
Як з братом, з сестрою, розмовлять з тобою,
Співать тобі думу, що ти ж нашептав.
Порай мені ще раз, де дітись з журбою?
Я не самотній, я не сирота —
Єсть у мене діти, та де їх подіти?
Заховать з собою? Гріх, душа жива!
А може, їй легше буде на тім світі,
Як хто прочитає ті сльози-слова,
Що так вона щиро колись виливала,
Що так вона нишком над ними ридала.
Ні, не заховаю, бо душа жива.
Як небо блакитне — нема йому краю,
Так душі почину і краю немає.

А де вона буде? Химерні слова!
Згадай же хто-небудь її на сім світі —
Безславному тяжко сей світ покидать.
Згадайте, дівчата, — вам треба згадать!
Вона вас любила, рожеві квіти,
І про вашу долю любила співать.

Поки сонце встане, спочивайте, діти,
А я поміркую, ватажка де взять.

Сини мої, гайдамаки!
Світ широкий, воля —
Ідіть, сини, погуляйте,
Пошукайте долі.
Сини мої невеликі,
Нерозумні діти,
Хто вас щиро без матері
Привітає в світі?
Сини мої! орли мої!
Летіть в Україну —
Хоч і лихо зострінеться,
Так не на чужині.
Там найдеться душа щира,
Не дасть погібати,
А тут... а тут... Тяжко, діти!
Коли пустять в хату,
То, зострівши, насміються⁵ —
Такі, бачте, люди:
Все письменні, дрюковані,
Сонце навіть гудять:
«Не відтіля, — каже, — сходить,
Та не так і світить,
Отак, — каже, — було б треба...»
Що маєш робити?
Треба слухать, може, й справді
Не так сонце сходить,
Як письменні начитали...
Розумні та й годі!
А що ж на вас вони скажуть?

Знаю вашу славу!
Поглузують, покепкують
Та й кинуть під лаву.
«Нехай, — скажуть, — спочивають,
Поки батько встане
Та розкаже по-нашому
Про свої гетьмани.
А то дурень розказує
Мертвими словами
Та якогось-то Ярему
Веде перед нами
У постолах. Дурень! дурень!
Били, а не вчили.
Од козацтва, од гетьманства
Високі могили —
Більш нічого не осталося,
Та й ті розривають;
А він хоче, щоб слухали,
Як старці співають.
Дарма праця, пане-брате:
Коли хочеш грошей
Та ще й слави, того дива,
Співай про Матрьошу,
Про Парашу, радість нашу⁶,
Султан, паркет, шпори, —
От де слава! А то співа:
«Грає синє море»,
А сам плаче, за тобою
І твоя громада
У сіряках!..» Правда, мудрі!
Спасибі за раду.
Теплий кожух, тільки шкода
Не на мене шитий,
А розумне ваше слово
Брехнею підбите.
Вибачайте... кричіть собі,
Я слухать не буду
Та й до себе не покличу:

ЗМІСТ

ГАЙДАМАКИ.....	3
ПОЕЗІЇ	
І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє	71
Холодний Яр.....	78
Давидові псалми	81
1. «Блаженний муж на лукаву...».....	81
12. «Чи Ти мене, Боже милий...»	81
43. «Боже, нашими ушима...»	82
52. «Пребезумний в серці скаже...».....	83
53. «Боже, спаси, суди мене...».....	84
81. «Меж царями-судіями...»	84
93. «Господь Бог лихих карає...»	85
132. «Чи є що краще, лучше в світі...».....	86
136. «На ріках круг Вавилона...»	87
149. «Псалом новий Господеві...»	88
Маленькій Мар'яні.....	89
«Минають дні, минають ночі...».....	89
Три літа.....	90
[Заповіт] («Як умру, то поховайте...».....)	93
«За що ми любимо Богдана...»	94
Лілея	94
Русалка	96
В казематі («Згадайте, братія моя...»)	98
I. «Ой одна я, одна...»	99
II. «За байраком байрак...»	99
III. «Мені однаково, чи буду...»	100
IV. «Не кидай матері», — казали...».....	101
V. «Чого ти ходиш на могилу...»	102
VI. «Ой три шляхи широкії...».....	104
[VII]. «Веселе сонечко ховалось...»	104

VIII. «Садок вишневий коло хати...»	105
IX. «Рано-вранці новобранці...»	106
X. «В неволі тяжко, хоча й волі...»	107
XI. «Понад полем іде...»	107
XII. «Чи ми ще зійдемося знову...»	108
«Не спалося, а ніч, як море...»	109
Княжна (Поема)	111
N. N. («Сонце заходить, гори чорніють...»)	123
N. N. («Мені тринадцятий минало...»)	123
«Не гріє сонце на чужині...»	124
Сон («Гори мої високії...»)	125
Л. В. Ушкалов. ПРИМІТКИ ТА КОМЕНТАРІ.....	131